

28. Пясецький В. Вибори в Луцьке самоврядування: рік 1917-й / В. Пясецький // Волинські губернські відомості. – 2006. – 11 травня.
29. Власюк І. Земельне питання на Волині (лютий 1917 – квітень 1918 рр.) / І. Власюк // Волинські історичні студії. – 2009. – Т. 3. – С. 65–73.
30. Рацілевич А. Організаційне оформлення українського національного руху на Волині (березень – червень 1917 р.) / А. Рацілевич // Волинські історичні студії. – 2010. – Т. 4. – С. 20–29.
31. Гуцалюк І.О. Українські національні органи влади на Волині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. О. Гуцалюк. – К., 2013. – 18 с.; Дем'янюк О.Й. Волинь у військово-політичних процесах Української революції 1917–1921 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / О. Й. Дем'янюк. – Львів, 2013. – 32 с.; Козинець І. Ю. Державотворчі процеси на Волині в добу Гетьманату П. Скоропадського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. Ю. Козинець. – Луцьк, 2009. – 20 с.; Стецюк В. Б. Земства Правобережної України в період Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / В. Б. Стецюк. – Чернівці, 2009. – 20 с.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.08>

УДК 94(477.82) +(82-94 «1941»)

Сергій Власюк

Спогади ветеранів або знову до дискусії «Хто розпочав Другу світову»

Ця публікація стосується початку Другої світової і Великої Вітчизняної війни. Тривалий час в історичній літературі (передусім в СРСР), аналізуючи події Другої світової війни, зосереджували увагу виключно на постаті підступного й кривавого агресора Адольфа Гітлера, який прагнув володіти світом і поклав на вітар цього палкого бажання мільйони жертв. Він, він і тільки він винен у роздмухуванні світової пожежі. Проте чи тільки на Гітлері лежить уся відповідальність за знищення мільйонів людей? Якою напередодні війни була позиція світової спільноти, лідерів інших країн, і що реально було зроблено для того, щоб зупинити злочинця-диктатора, назавжди перекреслити його манакальні плани? Проаналізуємо це питання.

Перед війною українські землі були поділені між кількома державами: СРСР, Польщею, Румунією, Чехословаччиною. Країни мали різний суспільно-політичний устрій. Втім, кожна з них намагалася вести свою політичну гру, спрямовану на те, щоб, як мінімум, не втратити тих державних кордонів, які вже є, а за сприятливих обставин іще й збільшити свої території за рахунок приєднання нових земель. Усе це не додавало стабільності міждержавним відносинам, збільшувало напругу в Європі. "Українське питання" було проблемою не лише українського народу, а й одним із ключових у міжнародній політиці. А разом із тим і активним інструментом міжнародного шантажу й відверто провокаційних торгів. Ініціатором такого торгу на дипломатичному ринку стала Німеччина, яка планувала вирішити одразу декілька важливих завдань, реалізувати свої завойовницькі плани

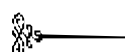
Задаються військові частини, які були на Горохівщині, зокрема 124 стрілецька дивізія. Автор зібрав спогади окремих бійців і командирів, місцевого населення. Він висуває дискусійне питання про 22 червня 1941 р., яке стало початком нападу гітлерівців на СРСР, а також про готовність СРСР самому почати наступ.

Ключові слова: війна, Горохівщина, 1941 р., спогади.

Sergey Vlasjuk. Memories of veterans or back to the Who Started the Second World debate.

This publication concerns the beginning of the Second World War and the Great Patriotic War. For a long time in historical literature (especially in the USSR), analyzing the events of World War II, focused exclusively on the figure of the insidious and bloody aggressor Adolf Hitler, who sought to rule the world and put millions of victims on the altar of this ardent desire. He, he and he alone is to blame for fanning the world's fire. But is Hitler solely responsible for killing millions of people? On the eve of the war, what was the position of the world community, the leaders of other countries, and what was really done to stop the criminal dictator, to cancel his manic plans forever? Let's analyze this question. Before the war, Ukrainian lands were divided between several states: the USSR, Poland, Romania, and Czechoslovakia. Countries had different socio-political system. However, each of them tried to conduct its own political game, aimed at at least not to lose the state borders that already exist, and under favorable circumstances to increase their territories by joining new lands. All this did not add stability to interstate relations, increased tensions in Europe. The "Ukrainian question" was a problem not only of the Ukrainian people, but also one of the key ones in international politics. At the same time, it is an active tool of international blackmail and openly provocative bidding. The initiator of such a bargain in the diplomatic market was Germany, which planned to solve several important tasks at once, to implement its conquest plans. The military units that were in the Gorokhiv region, in particular the 124th Rifle Division, are mentioned. The author collected the memories of individual soldiers and commanders, the local population. He raises a debatable question about June 22, 1941, which was the beginning of the Nazi attack on the USSR, as well as about the readiness of the USSR to launch an offensive itself.

Key words: war, Gorokhiv region, 1941, memoirs.

«Тоді, у сорок першому», - приблизно такі слова ставлять у заголовок своїх спогадів учасники тієї, вже на жаль, не минулої війни.

Тоді, у сорок першому, в кінці квітня місяця, у невеличких волинських селах Підбереззя, Стрільче, Печихвости, ближче до західного кордону, розквартирувалися частини та підрозділи 124 стрілецької дивізії. У Бранах – 469 легко-артилерійський полк. Штаб, полкова школа та спецпідрозділи 622 стрілецького полку – у Павлівці. Батальйони розмістилися у Переславичах та Риковичах. У селі Тартаків 781 стрілецький полк та його окремий підрозділ у Переспі. 341 гаубичний артилерійський полк у Перавятичах.

Штаб дивізії та окремі спецпідрозділи у мальовничому парку містечка Горохів.

Офіцери на приватних квартирах, особовий склад займається по плану бойової і політичної підготовки.

Про завдання дивізії на новому місці дислокації, досить чітко і лаконічно висловлюється у своїх спогадах колишній військовослужбовець 124 дивізії, учасник бойових дій, Хоревський Василь Пилипович: *“Наша дивізія отримала завдання, разом з 87 стрілецькою дивізією, на випадок війни, прикрити кордон на ділянці Устилуг – Сокаль, дати можливість головним силам 5-ї армії прийняти бойовий порядок і підготуватися до бою. 124 стрілецька дивізія займала смугу оборони від Літовеж до Сокаля. Частини і підрозділи дивізії мали свої ділянки оборони, котрі були намічені на західних схилах Волинської височин, вздовж річки Західний Буг”*.

Рядовий солдат, навідник в батареї 76 мм гармат, 622 стрілецького полку, 124 стрілецької дивізії Василь Хоревський проходив військову службу і звичайно не був посвячений у тонкощі бойових завдань свого полку, а тим більше дивізії. Свої спогади він пише уже більше як через сорок років після цих подій, у часи існування на наших землях так званого «розвинутого соціалізму», коли наука історія була інструментом в руках комуністичних ідеологів. Виходячи з цього, Василь Пилипович чудово розумів, що можна а, що не можна писати у своїх, навіть рукописних, спогадах.

А спогади ці є особливо цінними з двох причин: по- перше це історичне джерело з історії рідного краю, фактичний матеріал для використання на уроках історії в школі. Карти, фотографії, навіть без аналітичної підготовки вже є дидактичним матеріалом. По- друге, піддавши цей матеріал критичному аналізу, виникає ряд запитань і напрошуються відповіді, що стосуються початкового періоду війни.

Сьогодні ряд істориків висувають версію про підготовку Радянським Союзом військового удару проти Німеччини, називається навіть конкретна дата. За цією версією Гітлер просто випередив Сталіна 22 червня, його напад був превентивним, викликаний масовим скупченням радянських військ на кордоні між Радянським Союзом і Німеччиною. Прямих доказів цій версії фактично немає, хоча провівши нескладний аналіз спогадів учасників війни, як рядових, а особливо тих, хто займав високі пости, ми приходимо до думки, що подібна ідея має право на існування.

Розширений варіант цієї версії подає нам колишній радянський розвідник, а нині житель Великої Британії Віктор Суворов (Резун). Саме на основі відкритих публікацій, виступів, спогадів та конкретної діяльності відомих радянських військових та державних діячів він вибудовує свою ідею.

Чи можна відслідкувати цю версію у спогадах рядових простих солдат?

Спробуємо.

Здавалося б, нічого крамольного ми не зустріли у перших рядках спогадів Василя Хоревського. Але...

Ми читаємо : *“на випадок війни...”* Зрозуміло, війна розпочалася через декілька тижнів, і от дивізія виявилася на своєму місці якраз вчасно, якраз на той випадок, для якого вона і готувалася. Але не все так просто. 124 дивізія з'явилася на Волині, і про це відкрито пише ветеран, в кінці квітня 41-го. Виникає запитання: на випадок якої війни у горохівських та іваничівських селах розквартирувалася 124-та? До якого бою вона давала можливість підготуватися головним силам 5-тої армії **в кінці квітня тисяча дев'ятсот сорок першого року**. Ми передбачаємо відповідь опонентів, мовляв, оборонної війни, і це можна зрозуміти зі слів самого Василя Пилиповича, адже він пише: «...дивізія мала смугу оборони...», «...частини і підрозділи... мали свої ділянки оборони». Передбачивши німецький напад, наші командири готували лінії оборони. Ось так, або приблизно до цього можна відповісти на претензію до 124 дивізії, щодо її призначення у квітні 1941 року на волинських землях.

До речі про командирів. Розпочнемо із самого високого. Загальновідомий факт: Сталін у напад Німеччини на Радянський Союз не вірив. Правда це чи ні, нам уже не дано дізнатися, це вождь забрав із собою у могилу. Але і не це важливо, важливо те, що це офіційна думка радянської історіографії. Одержуємо парадокс: у напад не вірив – до кордону стягуються цілі дивізії – солдати розуміють, що для оборони. Замкнуте коло легко розірвати, і нам в цьому допоможе той-же рядовий Хоревський Василь Пилипович, навідник в батареї 76 мм гармат.

Вам слово, Василь Пилипович: *“Всі командири частин і підрозділів знали свої ділянки оборони”*. І тут зразу ж: *“Ніяких оборонних робіт, як- то риття окопів і траншей для стрілецьких підрозділів, чи окопів для вогневих позицій не велося. Це було заборонено”*.

Повторимо, спогади ветерана чіткі і лаконічні, що займають невеликий формат. Це означає, що у них автор засвідчив саме основне, те, що запам’яталося йому на десятиліття. І серед цього основного: *“всі командири мали свої ділянки оборони”, “ніяких оборонних робіт не велося. Це було заборонено”*. Знову протиріччя, знову виникає запитання, чому знаючи свої ділянки оборони, командири підрозділів не ведуть ніяких оборонних робіт? Більше цього, чому це **заборонено?**

Ми не знаємо чи помітив це протиріччя у своїх спогадах шановний Василь Пилипович. Напевно все таки ні. Ні, з цієї причини, що не міг він собі уявити, що ми спробуємо проаналізувати його слова з вищевикладеної точки зору. Солдат пригадав те, що бачив, те що знав, і не його вина в тому, що тоталітарний сталінський режим готував визвольний похід у Європу. Початком цього походу були події так-званого «передвоєнного» періоду війни для Радянського Союзу - 1939, 1940 роки. До речі активну роль в цьому «передвоєнному» періоді брала участь і 124 стрілецька дивізія.

Слово ще одному учаснику війни, рядовому музичного взводу 781 стрілецького полку, 124 дивізії Рахману Соломону Ароновичу: *“Наша дивізія брала участь у визволенні Західної України і в приєднанні цих земель до УРСР, а в червні 40-го нашу дивізію терміново повантажили в ешелони і відправили в Івано-Франківську область УРСР... Тут ми зайняли позиції і чекали початку наступу.”* Ці слова не потребують коментаря. Навіть офіційна історія, ще у 80-х роках дала оцінку пакту Молотова-Ріббентропа, який і був практично втілений у 1939/40 роках. Так от, річ у тому, що і перед входом у Західну Україну (читайт – Східну Польщу), Буковину і Бессарабію, червоноармійці також ніяких оборонних робіт не проводили. Акції були чисто наступальні і загарбницькі.

Доля розпорядилася так, що з точки зору історичної перспективи, пакт Молотова- Ріббентропа і події, що прослідували за ним, зіграли для незалежної України позитивну роль: переважна більшість українських етнічних територій було об’єднано в межах однієї адміністративно- територіальної одиниці у складі СРСР, що стала правонаступницею України. Проте це ніяк не виправдовує загарбницький апетит сталінського тоталітаризму. Для акцій 1939-40 років існує красиве пояснення: «захист українського населення; подання руки дружби» і т.п. В подібних висловлюваннях є немала доля правди. Багатостраждальний український народ повірив радянській владі, чекав від неї і захисту, і дружби. Проте, у що перетворився цей захист загальновідомо: мільйони репресованих, знищених, на десятки років в українського селянина відбито почуття власності. Плоди цієї дружби ми пожинаємо до сьогодні.

Ці аналогії дають можливість вважати, що запланований загарбницький похід можна було б завуалювати як визвольний. Європа стогнала під гітлерівським чоботом. Фактично для кожної держави Радянський Союз міг стати визволителем вже у 1941 році. Цей шанс не міг не використати Сталін.

Ось чому у квітні 1941 року у Горохові з’являється штаб 124 дивізії, а в найближчих горохівських, іваничівських та сокальських лісах полки та батальйони. Ось чому вони не ведуть ніяких оборонних робіт, більше того, це навіть заборонено. Ось чому, ще у квітні місяці кожен солдат вже знає: готуємося до війни, війни яка розпочнеться з наказу Самого. От тільки наказ цей так і не був реалізований. 22 червня Гітлер випередив Сталіна. Чи не так ???

Джерела та література

1. Власюк С. Бойовий шлях 124 стрілецької дивізії у перші дні Великої Вітчизняної війни на території Горохівського району // Минуле та сучасне Волині та Полісся. Сторінки воєнної історії краю. Матеріали ХХХ Всеукраїнської науково-практичної історико-краєзнавчої конференції, 24-25 березня 2009 р. – Луцьк. 2009. – С. 277 – 282.
2. Суворов В. Ледокол / Суворов В. – Москва : АСТ, 2002. – 378 с.